

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ

METHODOLOGICAL APPROACH TO SYSTEMATIZATION OF INDICATORS OF ENTREPRENEURIAL ACTIVITY

Підприємництво та підприємницька активність як соціальне, економічне та когнітивне явище в житті індивіда та суспільства інтегрує у собі багато різноманітних рушійних сил і агентів, що приймають участь у спільній діяльності. Метою дослідження є аналіз визначних систем показників оцінювання підприємницької активності та формування принципів методичного підходу до систематизації показників, що засновані на деталізації способів застосування інформації суб'єктами і стейкхолдерами підприємницької діяльності. Визначено, що два найбільш розповсюджені підходи до систематизації показників оцінки підприємницької активності OECD і GEM мають ізоморфну подібність і семантичні відмінності, зокрема відносно меж життєвого циклу підприємництва та способів отримання вихідних даних. Обґрунтовано, що у відомих методів систематизації недостатня інформативність для прийняття рішень із формування впливу на підприємницьку активність. Виділено, що для підвищення інформативності передбачається модернізувати та адаптувати метод ПАТТЕРН. Адаптація повинна розпочинатися з формування цільової функції – гармонізації інтересів суспільства, підприємницького середовища та держави.

Ключові слова: підприємницька активність, систематизація показників, метод OECD, метод GEM, метод ПАТТЕРН.

Предпринимательство и предпринимательская активность как социальное,

экономическое и когнитивное явление в жизни индивида и общества интегрирует в себе много различных движущих сил и агентов, участвующих в совместной деятельности. Целью исследования является анализ известных систем показателей оценки предпринимательской активности и формирования принципов методического подхода к систематизации показателей, основанных на детализации способов применения информации субъектами и стейкхолдерами предпринимательской деятельности. Определено, что существует два наиболее распространенных подхода к систематизации показателей оценки предпринимательской активности – OECD и GEM. Они имеют изоморфное сходство и семантические различия, в частности относительно границ жизненного цикла предпринимательства и способов получения исходных данных. Обосновано, что в известных методах систематизации недостаточная информативность для принятия решений по формированию влияния на предпринимательскую активность. Выделено, что для повышения информативности предполагается модернизировать и адаптировать метод ПАТТЕРН. Адаптация должна начинаться с формирования целевой функции – гармонизации интересов общества, предпринимательской среды и государства.

Ключевые слова: предпринимательская активность, систематизация показателей, метод OECD, метод GEM, метод ПАТТЕРН.

УДК 338.1:654.1

<https://doi.org/10.32843/bases.60-16>

Косюга В.В.

здобувач

Університет митної справи та фінансів

Kosuga Volodimir

University of Customs and Finance

Entrepreneurship and entrepreneurial activity as a social, economic and cognitive phenomenon in the life of an individual and society integrates many different driving forces and agents participating in joint activities. The aim of the study is to analyze the known systems of indicators for assessing entrepreneurial activity and the formation of principles of a methodological approach to the systematization of indicators based on detailing the ways of using information by subjects and stakeholders of entrepreneurial activity. TEA (total entrepreneurial activity in the early stages) as an indicator of entrepreneurial activity is defined as the ratio of the adult population of the country (from 18 to 64 years) to the number of those wishing to engage in entrepreneurship or engaged in entrepreneurial activity for 3,5 years. It was determined that there are two most common approaches to the systematization of indicators for assessing entrepreneurial activity OECD and GEM. They have isomorphic similarities and semantic differences, in particular: regarding the boundaries of the life cycle of entrepreneurship and the methods of obtaining initial data. Developed a conceptual diagram systematize indicators of entrepreneurial activity, adopted in GEM. In which, it is determined that the desire of the population to engage in entrepreneurial activity depends on the social, cultural, political and economic context. At the same time, the level of development of the national economy determines the orientation of entrepreneurs to meet basic needs, increase labor productivity, innovative development. The attitude of society and the state to entrepreneurship and the quality of human capital in a particular external environment affects entrepreneurial activity. It has been substantiated that in the known methods of systematization there is insufficient information content for making decisions on the formation of an impact on entrepreneurial activity. It is highlighted that in order to increase the information content, it is planned to modernize and adapt the PATTERN method. Adaptation should begin with the formation of the target function – the harmonization of the interests of society, the business environment and the state.

Key words: entrepreneurial activity, systematization of indicators, OECD method, GEM method, PATTERN method.

Постановка проблеми. Підприємництво та підприємницька активність як соціальне, економічне та когнітивне явище в житті індивіда та суспільства інтегрує у собі багато різноманітних рушійних сил і агентів, що приймають участь у спільній діяльності [1]. Відповідно, під час оцінювання причин і наслідків такого складного явища застосовується широкий набір (панель) показників [2]. Для підвищення інформативності панелі показників та підвищення оперативності роботи з

нею потрібна систематизація показників за низкою ознак [3–5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженням показників оцінки підприємницької активності займаються такі вчені, як Г. Андрощук, Н. Георгіаді, І. Гонтарева, Ю. Губені, О. Деменюк, В. Дергалюк, В. Пономаренко, Л. Проданова та ін. І закордонні, і вітчизняні вчені, що приймають участь у створенні методології оцінювання підприємницької активності, визнають необ-

хідність проведення подальших досліджень у цій сфері та вдосконалення організаційно-методичного забезпечення для використання результатів таких досліджень.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз визначних систем показників оцінювання підприємницької активності та формування принципів методичного підходу до систематизації показників, що засновані на деталізації способів застосування інформації суб'єктами і стейкхолдерами підприємницької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ураховуючи важливість систематизації інформації щодо підприємницької активності, OECD (Організація економічної кооперації та розвитку) спільно з Євростатом у 2006 р. запустила спеціалізовану програму по показниках підприємницької активності [4]. Концептуальною схемою систематизації показників вибрана лінійна послідовність: фактори впливу (determinants) → підприємницька діяльність (entrepreneurial performance) → результати на макрорівні [6]. Як результат мається на увазі суспільна цінність, що створена підприємницькою екосистемою. Сюди належать, зокрема, кількість створених робочих місць, додане економічне зростання, зниження нерівності у доходах. Підприємницька діяльність міститься у трьох групах показників:

фірми:

- кількість створених, закритих та тих, що вижили, більше ніж три роки, п'ять років і т. д.;
- персонал: кількість швидко зростаючих фірм («газелей» – Gazelle) за кількістю робочих місць; загальна кількість доданих робочих місць, кількість власників бізнесу тощо;
- внесок в економічне зростання: додана вартість, продуктивність праці, «газелі» за оборотом і продуктивністю, експортна та інноваційна діяльність тощо.

Чинники впливу описуються шістьма групами показників:

регуляторна політика:

- за підприємництвом, банкрутством, трудовим законодавством тощо;
- інновації: витрати на інновації, співробітництво з університетами, кооперація з іншими фірмами, застосування інформаційно-комунікаційних технологій тощо;
- здібності підприємця: освіта, досвід, уміння тощо;
- культура: відношення до ризику в суспільстві, схильність до підприємництва, налаштування на досягнення результату тощо;
- доступ до фінансів: до банківських кредитів, наявність бізнес-янголів, венчурний капітал тощо;
- ринкові умови: конкуренція на місцевих ринках, вихід на закордонні ринки, цінова політика держави тощо.

Передбачається, що така систематизація дасть змогу уніфікувати статистику країн OECD, Євросоюзу та інших асоційованих учасників, а також підвищити інформованість управлінців, що приймають рішення у сфері підприємництва.

Раніше за OECD (з 1998 р.) почала займатися збором і систематизацією показників підприємницької діяльності організація GEM (Глобальний моніторинг підприємництва), що заснована Вищою школою бізнесу м. Лондон (Велика Британія) та Бабсон-коледжем (США). Пізніше до них приєдналася ще низка університетів і фондів. Концептуальну схему систематизації, прийняту GEM, представлено на рис. 1.

Прагнення населення займатися підприємницькою діяльністю залежить від соціального, культурного, політичного й економічного контексту. При цьому рівень розвитку національної економіки визначає спрямованість підприємців на задоволення базових потреб, підвищення продуктивності праці, інноваційний розвиток. Відношення суспільства та держави до підприємництва й якість людського капіталу в конкретному зовнішньому оточенні впливає на підприємницьку активність. Процес трансформації мотивації та прагнення до підприємництва в організації власної справи містить фази усвідомлення потреб, пошуку бізнес-ідеї, заснування бізнес-структури, її становлення й вихід із ринку. Головний інтегральний показник активності ТЕА – індекс підприємницької активності на ранніх стадіях, тобто від формування потреб до 3,5 років роботи на ринку. ТЕА містить у собі індекси знову створених бізнес-структур (ЕВО) та індекс зайнятого підприємництвом найманого персоналу (так зване внутрішнє підприємництво – інтерпренерство) (ЕЕА). ТЕА визначається як відношення дорослого населення країни (від 18 до 64 років) до числа бажаючих займатися підприємництвом або зайнятих підприємницькою діяльністю на протязі 3,5 років.

Між концептуальними схемами систематизації показників підприємницької активності, що представлена OECD і GEM, наявна певна структурна подібність (ізоморфність). Чинники зовнішнього оточення (контексту) впливають на процес формування та становлення підприємницької діяльності, яка, своєю чергою, впливає на основні характеристики (атрибути) соціально-економічного розвитку країни. Однак семантичне (змістовне) наповнення схем істотно відрізняється. Виділимо дві основні відмінності, що впливають на організаційно-методичне забезпечення процесів прийняття рішення із впливу на підприємницьку активність.

По-перше, це стосується меж життєвого циклу підприємництва. Для GEM підприємництво розпочинається з моменту осмислення індивідом потреби займатися підприємницькою діяльністю, а скінчується в момент переходу від підприєм-

Рис. 1. Концептуальна схема систематизації показників підприємницької активності, що прийнята в GEM

Умовні позначки: TEA – індекс загальної підприємницької активності на ранніх стадіях; EBO – індекс кількості заснованих власниками бізнес-структур; EEA – індекс кількості найманого персоналу, що зайняті підприємництвом.

Джерело: адаптовано за [1, с. 24]

ницького стилю управління до менеджерського. Оскільки на практиці це не моменти, а складні тривалі процеси, то прийнято вважати, що умовно підприємництво розпочинається з позитивної відповіді індивіда на питання анкети щодо бажання займатися підприємництвом, а закінчується через 3,5 роки після появи на ринку товарів і послуг. GEM не виключає суб'єктивності такої постановки питання, але вважає, що середньостатистичні дані підтверджують їх правильність. Тим більше що їх індекс відноситься до ранніх стадій підприємницької активності.

Для OECD підприємництво розпочинається з моменту отримання перших практичних результатів (цінності) від діяльності та закінчується вичерпанням новизни первісної бізнес-ідеї, якщо не будуть імплементуватися нові ідеї, що пов'язані з ринками, продуктами або технологіями. При цьому не уточняється, до чого відносяться технології – до виробництва, збуту чи організації праці. В умовах прискореного оновлення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) усі підприємства, що їх використовують, можуть уважатися підпри-

ємницькими. Також відзначимо, що в більшості теоретичних і емпіричних досліджень підприємницькими вважаються середні та малі підприємства з моменту їх реєстрації та до закінчення діяльності.

По-друге, це спосіб отримання вихідних даних щодо підприємницької активності. GEM робить упор на анкетування населення згідно з уніфікованим опитувальником. Це дає змогу виявляти тенденції до відкриття або закриття бізнесу у реальних учасників підприємницької екосистеми. При цьому частково виявляються схильності до тіньової економіки, яка, зокрема, в Україні, за різними даними, становить від 35% до 50% від внутрішнього валового продукту (ВВП). На додаток до кожної країни – учасниці GEM створюється група експертів, яка за уніфікованою процедурою здійснює оцінку характеристик зовнішнього оточення бізнес-екосистеми.

OECD під час збору даних використовує інформацію, що надана підприємцями у податковій та інші адміністративні органи державної та/або регіональної влади. Такий підхід забезпечує велику

достовірність даних, однак виключає з розгляду мікропідприємців (самозайнятих), які досить часто не реєструються та не платять податки. За даними Міжнародної організації праці (ILO), вони становлять у різних країнах до 60% підприємницької екосистеми [7].

Серед дослідників і практиків є як прибічники, так і противники обох підходів. Здійснюються роботи з їх приближення або на основі інформаційно-когнітивного підходу (зокрема, [8]) або за допомогою регресійних моделей (зокрема, [5; 9]). Однак автор цієї статті звертає увагу на те, що всім підходам не вистачає інформативності у систематизації показників для прийняття рішень з організації впливу на підприємницьку активність.

У даному разі під інформативністю будемо розуміти таку схему систематизації показників підприємницької активності, яка забезпечить управління необхідною та достатньою інформацією для досягнення таких характеристик підприємницької діяльності, які б ефективно забезпечили стійкий розвиток суспільства, держави та самої підприємницької екосистеми. Пропонується для формування такої схеми адаптувати методику ПАТТЕРН до завдання орієнтації підприємницької активності на досягнення стійкого соціально-економічного розвитку.

Методика ПАТТЕРН є апробованим засобом аналізу складних проблем із початкової невизначеності ситуації, постановки завдання пошуку варіантів їх вирішення. Головними елементами методики є побудова дерева цілей і оцінки стану ситуації, відносної важливості та взаємної корисності різноманітних показників, що характеризують параметри способів досягнення цілей. Кінцевими результатами застосування методики ПАТТЕРН є варіанти сценаріїв розвитку подій та порівняльний аналіз ефективності запланованих дій. У випадку з підприємницькою активністю однією з умов модернізації й адаптації метода є вимога максимального використання інформації, що збирає OECD і GEM, оскільки у професійності підходу до справи у обох команд не має сенсу сумніватися. Тоді однакові структурні елементи концептуальних схем систематизації повинні включатися до дерева цілей в обов'язковому порядку, а відмінності в методології збору даних можуть доповнювати один іншого. Зокрема, в експертних звітах GEM наявна низка оцінок відносної важливості та корисності показників підприємницької активності. Це не виключає застосування даних інших організацій, наприклад Міжнародної організації праці, та концептуальних або регресійних залежностей, що отримані іншими авторами.

Через великий обсяг методики GEM наведемо фрагмент побудови дерева цілей. Для будь-якого складного соціально-економічного явища характерна багатofункціональність. Це майже те ж

саме, що й наявність множини часткових цілей взаємопов'язаних між собою взаємодоповнюючими, нейтральними або антагоністичними відношеннями, які формують єдину ієрархічну структуру – дерево цілей. Для порівняння варіантів наслідків впливу на явище сукупність часткових цілей повинна мати єдину головну мету, яка слугуватиме критерієм ефективності. Під час систематизації показників OECD і GEM ставлять цільове завдання стійкого соціально-економічного розвитку, однак у схему їх не вносять. На думку автора статті, стійкий соціально-економічний розвиток можливо досягнути тільки за гармонізації інтересів суспільства, підприємців і держави, тобто ефективного компромісу між рівнями досягнення різних підцілей і порівняння корисності кінцевих результатів. Для формалізації цільової функції інтереси держави можуть бути представлені у вигляді зростання ВВП, суспільства – рівнем якості життя, а підприємців – нормою прибутку, достатньою для розширеного відтворення. Уже після цього можуть йти показники OECD і GEM: зниження рівня бідності, підвищення продуктивності праці, рівень зайнятості. Важливість цих показників аналізується на якісному (дескриптивному) рівні.

Висновки з проведеного дослідження.

Визначено, що два найбільш розповсюджені підходи до систематизації показників оцінки підприємницької активності – OECD і GEM мають ізоморфну подібність і семантичні відмінності, зокрема відносно меж життєвого циклу підприємства та способів отримання вихідних даних. Обґрунтовано, що у відомих методів систематизації недостатня інформативність для прийняття рішень із формування впливу на підприємницьку активність. Виділено, що для підвищення інформативності передбачається модернізувати та адаптувати метод ПАТТЕРН. Адаптація повинна розпочинатися з формування цільової функції – гармонізації інтересів суспільства, підприємницького середовища та держави.

Напрямом подальших досліджень є проведення детального обґрунтування відносної важливості та взаємної корисності показників OECD і GEM.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Global Entrepreneurship Monitor. 2019/2020 / N. Bosma et al. Global Report. URL: <https://www.gemconsortium.org/report> (дата звернення: 10.12.2020).
2. OECD. Entrepreneurship at a Glance 2017, OECD Publishing. URL: <https://www.oecd.org/sdd/business-stats/entrepreneurship-at-a-glance-22266941.htm> (дата звернення: 10.12.2020).
3. Hoffman A., Larsen M., Oxholm S. Quality Assessment of Entrepreneurship Indicators, FORA, 2006. URL: http://ice.foranet.dk/upload/quality_assessment_of_entrepreneurship_indicators_002.pdf (дата звернення: 10.12.2020).

4. Ahmad N., Seymour R.G. Defining Entrepreneurial Activity: Definitions Supporting Frameworks for Data Collection. URL: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/defining-entrepreneurial-activity_243164686763#page3 (дата звернення: 10.12.2020).

5. Rusu V.D., Roman A. Entrepreneurial Activity in the EU: An Empirical Evaluation of Its Determinants. *Sustainability*. 2017. № 9(10). P. 1679. URL: https://www.researchgate.net/publication/319972457_Entrepreneurial_Activity_in_the_EU_An_Empirical_Evaluation_of_Its_Determinants (дата звернення: 10.12.2020).

6. Ahmad N., Hoffman A. A Framework for Addressing and Measuring Entrepreneurship. *Electronic Journal. February*. 2008. URL: https://www.researchgate.net/publication/5205942_A_Framework_for_Addressing_and_Measuring_Entrepreneurship (дата звернення: 10.12.2020).

7. International Labor Organization. Small Matters: Global evidence on the contribution to employment by the self-employed, micro-enterprises and SMEs. 2019. URL: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_/lang--en/index.htm (дата звернення: 10.12.2020).

8. Гонtareва І.В. Концептуальний аналіз процесів розвитку підприємницької активності. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки»*. 2020. № 3. С. 29–32.

9. Георгіаді Н.Г. Сучасний стан підприємницької активності в Україні. *Ефективна економіка*. 2016. № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4818> (дата звернення: 10.12.2020).

REFERENCES:

1. Bosma N. et al. (2020) Global Entrepreneurship Monitor. 2019/2020 Global Report. Available at: <https://www.gemconsortium.org/report> (accessed 10 December 2020)

2. OECD (2017). Entrepreneurship at a Glance 2017, OECD Publishing. Available at: <https://www.oecd.org/sdd/business-stats/entrepreneurship-at-a-glance-22266941.htm> (accessed 10 December 2020).

3. Hoffman A., Larsen M., Oxholm S. Quality Assessment of Entrepreneurship Indicators, FORA, 2006. Available at: http://ice.foranet.dk/upload/quality_assessment_of_entrepreneurship_indicators_002.pdf (accessed 10 December 2020).

4. Ahmad N., Seymour R.G. Defining Entrepreneurial Activity: Definitions Supporting Frameworks for Data Collection. Available at: https://read.oecd-ilibrary.org/economics/defining-entrepreneurial-activity_243164686763#page3 (accessed 10 December 2020).

5. Rusu V.D., Roman A. (2017). Entrepreneurial Activity in the EU: An Empirical Evaluation of Its Determinants. *Sustainability*, no. 9(10), p. 1679. Available at: https://www.researchgate.net/publication/319972457_Entrepreneurial_the_EU_An_Empirical_Evaluation_of_Its_Determinants (accessed 10 December 2020).

6. Ahmad N., Hoffman A. (2008). A Framework for Addressing and Measuring Entrepreneurship. *Electronic Journal*. https://www.researchgate.net/publication/5205942_A_Framework_for_Addressing_and_Measuring_Entrepreneurship (accessed 10 December 2020).

7. International Labor Organization (2019). Small Matters: Global evidence on the contribution to employment by the self-employed, micro-enterprises and SMEs. Available at: https://www.ilo.org/global/publications/books/WCMS_723282/lang--en/index.htm (accessed 10 December 2020).

8. Hontareva I.V. (2020) Kontseptual'nyy analiz protsesiv rozvytku pidpryyemnyts'koyi aktyvnosti [Conceptual analysis of business development]. *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu. Seriya ekonomichni nauky*, no. 3, pp. 29–32.

9. Heorhiadi N.H. (2016). Suchasnyy stan pidpryyemnyts'koyi aktyvnosti v Ukraini [The current state of entrepreneurial activity in Ukraine.]. *Efektivna ekonomika*, no. 3. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4818> (accessed 10 December 2020).